

МОЖНИТЕ КРАТКИ ЛИЧНОЗАМЕНСКИ ФОРМИ ПРИ УДВОЈУВАЊЕТО НА ТРИВАЛЕНТНИТЕ ГЛАГОЛИ

Лидија Тантуровска

Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Македонија

In this paper, we are going to present possible short pronouns about direct and indirect objects, used together with trivalent verbs in Macedonian language.

Во разговорниот функционален стил може да се сретне следниов исказ: *Ти си си го изеде лепчето*. Честотата на употребата на заменските клитики во македонскиот јазик се поткрепува, меѓу другото, и со широката распространетост на етичкиот датив, при што во разговорниот јазик се среќаваат и двојни форми.

Како што е познато, во македонскиот стандарден јазик директниот објект редовно се удвојува со кратките личнозаменски форми кога е претставен со определена именска група: со членските морфемии или со показаните заменки, како и со сопствени имиња; потоа редовно се удвојува кога е тој претставен со долги личнозаменски форми; со самостојно употребена показна заменка; со релативна заменка (во рамките на релативната дел-реченица). Во поглед на определеноста, нечленуваните роднински имиња со постпозитивно употребени кратки личнозаменски форми се сметаат за определени и се удвојуваат.

Граматакилизацијата на удвојувањето е во поголема мера кај индиректниот објект во македонскиот стандарден јазик. Тоа значи дека индиректниот објект се удвојува кога е претставен со именка/именска група определена со членски морфемии, именка/именска група определена со показна заменка, потоа претставен со сопствени, со роднински имиња, со долгите форми на личните заменки, како и релативните и прашалните заменки, односно именските групи со нив. Удвојувањето е редовно и со неопределените именски групи со *еден*.

За македонскиот стандарден јазик е карактеристично регуларното удвојување на индиректниот (дативен) и на директниот (акузативен) објект без оглед на редот на зборовите и без оглед на актуелното расчленување на реченицата (*Му реков на човекот; Човекот го видов*).

Претставувањето на директниот и на индиректниот објект неминовно го зафаќа заменскиот систем, особено личните заменки. Тезата дека удвојувањето на објектот првин се појавило кај личните заменки, кои во сите балкански јазици имаат двојни форми (Илиевски, П., 1962/63; 1988) е уште еден повод да се задржиме и на нив, а познато е дека таков готов модел на удвојувањето постоел и во балканскиот латински во случаи кога требало повеќе да се нагласат. (П. Илиевски, 1988: 167 - 182).

Директниот и индиректниот објект во македонскиот (стандарден) јазик, како и во други јазици, може да биде претставен само со кратките личнозаменски форми, соодветно: *ме, те, го, ја, нè, ве, ги* (за директен) и: *ми, ти, му, ѝ, ни ви, им* (за индиректен објект).

Со помош на кратките личнозаменски форми се спроведува удвојувањето на директниот и на индиректниот (акузативниот и дативниот) објект (предмет) кога е претставен тој со именска група.

Во составот на именската група, во функција на директен и на индиректен објект се среќаваат и останатите заменки и заменски форми: долгите личнозаменски форми, показните, релативните, прашалните, општите, неопределените, одречните. Од нив, некои се јавуваат како детерминатори во составот на именската група употребена во функција на директен и на индиректен објект.

Можеме слободно да кажеме дека фреквенцијата на заменките во функција на директен и на индиректен објект е голема.

По овој повод особено нè интересираат можните кратки личнозаменски форми за директен и за индиректен објект употребени едни крај други. Имено, кога станува збор за удвојувањето на објектите, поточно во реченици во кои се употребени и двата објекта (и директниот и индиректниот), е познато дека пред глаголот во лична форма првин стои кратката заменска форма за удвојување на индиректниот објект, потоа кратката заменска форма за удвојување на директниот објект. Овде ни се наметнува прашањето дали секоја кратка заменска форма од личните заменки за индиректен објект може да стои пред секоја кратка заменска форма од личните заменки за директен објект. Станува збор за тривалентни глаголи. Како пример ќе го земеме глаголот *дава(несв.) - даде(св.)*

ми ме дава/даде	ми нè дава/даде
ми те дава/даде	ми ве дава/даде
ми <u>го</u> дава/даде	ми <u>ги</u> дава/даде
ми <u>ја</u> дава/даде	
ми <u>го</u> дава/даде	

Од горните комбинации се можни оние во кои, покрај кратката личнозаменска форма за прво лице еднина за индиректен објект, стојат кратките личнозаменски форми за трето лице еднина и множина за директен објект¹.

ти ме даде	ти нè даде
ти те даде	ти ве даде
ти <u>го</u> даде	ти <u>ги</u> даде
ти <u>ја</u> даде	
ти <u>го</u> даде	

И во овие комбинации се можни оние во кои, покрај кратката личнозаменска форма за второ лице еднина за индиректен објект, стојат кратките личнозаменски форми за трето лице еднина и множина за директен објект.

му ме даде	му нè даде
му те даде	му ве даде
му <u>го</u> даде	му <u>ги</u> даде
му <u>ја</u> даде	
му <u>го</u> даде	

Во горенаведените примери се можни комбинациите во кои, покрај кратката личнозаменска форма за трето лице еднина за индиректен објект, стојат кратките личнозаменски форми за трето лице еднина и множина за директен објект. За разлика од претходните случаи, како можност постои и комбинацијата на кратката личнозаменска форма за трето лице еднина за индиректен објект со кратката личнозаменска форма за второ лице еднина за директен објект.

í ме даде	í нé даде
í те даде	í ве даде
í <u>го</u> даде	í <u>ги</u> даде
í <u>ја</u> даде	
í <u>го</u> даде	

¹ Во овие примери не го имаме предвид т.н. слободен датив (*ми те дава/даде...*)

Можните комбинации повторно се оние во кои, покрај кратката личнозаменска форма за трето лице еднина за индиректен објект, стојат кратките личнозаменски форми за трето лице еднина и множина за директен објект. Слична е ситуацијата и со другите кратки личнозаменски форми за индиректен објект, каде, понекогаш, како можна, се наметнува и комбинацијата на кратка личнозаменска форма за индиректен објект со кратката личнозаменска форма за второ лице еднина за директен објект:

ни ме даде	ни н ^э даде
ни те даде	ни ве даде
<u>ни</u> <u>го</u> даде	<u>ни</u> <u>ги</u> даде
<u>ни</u> <u>ја</u> даде	
<u>ни</u> <u>го</u> даде	

ви ме даде	ви н ^э даде
ви те даде	ви ве даде
<u>ви</u> <u>го</u> даде	<u>ви</u> <u>ги</u> даде
<u>ви</u> <u>ја</u> даде	
<u>ви</u> <u>го</u> даде	

им ме даде	им н ^э даде
им те даде	им ве даде
<u>им</u> <u>го</u> даде	<u>им</u> <u>ги</u> даде
<u>им</u> <u>ја</u> даде	
<u>им</u> <u>го</u> даде	

Од сето досега кажано може да се заклучи дека во речениците во кои се среќаваат двата објекта се можни само оние во кои, покрај кратката личнозаменска форма за индиректен објект, стојат кратките личнозаменски форми за трето лице еднина и множина за директен објект, а понекогаш како можност стои кратката личнозаменска форма за второ лице еднина за директен објект.

Ваквата анализа може да биде предизвик и за истражување на други примери, кои во себе имаат удвоени објекти, а се среќаваат во македонскиот јазик, за што ќе зборуваме по некој друг повод.

Литература

Илиевски, П. Хр.1988. Балканолошки лингвистички студии. Институт за македонски јазик: Скопје.1962/63г.

Конески, Б. 1982. Историја на македонскиот јазик. Култура: Скопје.

Минова-Гуркова Л. 2000. Синтакса на македонскиот стандарден јазик, Магор: Скопје, 1994 .